

Mgr. Jaroslav Mrňa, Bibliotheca parochiae Magnomericensi. Historie, rozbor a soupis rukopisů a starých tisků farní a děkanské knihovny ve Velkém Meziříčí. Rigorózní práce na Ústavu archivnictví a pomocných věd historických Jihočeské univerzity v českých Budějovicích, 303 strojopis. stran (z toho 163 stran katalogu)

Vedoucí doc. PhDr. Marie Ryantová, CSc.

Oponentský posudek

Mgr. J. Mrňa byl přiveden k zájmu o dějiny církevních knihoven, a konkrétně předmětné farní a děkanské knihovny ve Velkém Meziříčí již v průběhu svého bakalářského studia, kdy si vybral k zpracování v příslušných historických souvislostech první dochovanou pamětní farní knihu, již začal sestavovat v roce 1816 děkan Jakub Příhoda (dovedena je až do roku 1938). Ve svém zájmu o tuto knihovnu, která má sice zachovány některé starší soupisy, ale nebyla koncem minulého století rozhodně v uspokojivém stavu, pokračoval soupisem rukopisů a starých tisků v rámci své magisterské práce.

Jak z úvodních částí práce vyplývá, poté, co byla knihovna poprvé odborně zpracována pedagožkou Olomoucké univerzity Mgr. Janou Oppeltovou, PhD, v polovině 90. let minulého století, přistoupil sám k celkové revizi a novému uspořádání obou knihovnických celků summa summarum,, takže celkově zdokumentoval svými odbornými popisy 924 jednotek. Tento počín je sám o sobě velmi chvályhodný, protože uspořádání a možnost využívání církevních knihoven v našich zemích obecně není příliš uspokojivé.

Pro účely své rigorózní práce ovšem vybral opět jen rukopisy a staré tisky v celkovém objemu 400 jednotek (na s. 74 zmiňuje autor neadresně - bez poukazu na předmětná čísla – dva konvoluty, čímž se měl počet jednotek zvýšit o 21; z vlastního katalogu ovšem rozpis nějakých konvolutů není zřejmý). Objektivně je ale v pořádku, že se J. Mrňa nezabývá mladším obdobím, kdy se tiskařská produkce stává už všeobecným kulturním statkem. Rozdíl oproti diplomové práci, jak se domnívám, tak spočívá zřejmě v celkovém zhodnocení předmětného fondu v náležitých historických a historiografických souvislostech, což není ale z úvodu nijak zvlášť patrné. Jak autor uvádí, vzhledem k různým katastrofám, jež postihly město a tedy i faru v předchozích stoletích a vzhledem k tomu, že sami duchovní správci začínali „nesměle“ s budováním (s. 61 an.) nejprve svých osobních knihoven teprve od sklonku 16. století (a teprve z nich se postupně jejich donacemi rodila vlastní farní knihovna, jejíž samostatnou existenci lze ale klást ale až do prvních desetiletí 19. století), není zachovaný knihovní fond nikterak bohatý na rukopisy, ty jsou jen tři a gros knihovního fondu sestává právě z tisků z 18. století.

Není mi ovšem z autorova výkladu (s. 63an.) zřejmé, jak se dal rozlišit při zpracování původní fond farní knihovny (té se podle něj – s. 70 – dostalo celkem vyhovujícího souborného katalogu v roce 1944) a knihovny děkanské. Není to zřejmé ani z vlastního katalogu a tabulek s konkordancí starých a nových signatur. Podle údajů na s. 63 obsahovala samotná farní knihovna, která se „dodnes zachovala téměř v úplnosti“ na začátku 19. století pouhých 482 jednotlivin.

Práce je dobře strukturována – v první kapitole se autor v kontextu s vývojem náboženské situace v českých zemích zabývá dějinami velkomeziříčské farnosti (zlatou éru zde nepochybně představovalo utrakvistické 16. století, zvláště jeho druhá polovina) a ve druhé kapitole se pak systematicky věnuje vylíčení zrodu a fungování církevních knihoven na Moravě až do současnosti. Tato kapitola představuje velmi konsistentní a důkladné zhodnocení jejich vývoje, které pro Moravu takto souborně ještě nebylo v naší historiografii podáno. Na tomto základě pak mohl J. Mrňa

objektivněji posoudit význam vybrané velkomeziříčské knihovny, již věnuje pozornost ve třetí kapitole. Pro její zpracování využíval jak vlastních archivních pramenů (z dosud nezpracovaného fondu velkomeziříčské fary, z fondu města Velké Meziříčí, jakož i fondu Biskupské konsistoře, uloženého v nově utvořeném Diecézním archivu Biskupství brněnského), tak také vlastnických poznámek na samotných knihách, dovolujících rekonstrukci jistých celků, respektive sledování pohybu knih mezi jednotlivými majiteli a knihovnami. I tato kapitola tedy spočívá na hloubkovém výzkumu pramenů a dovedné interpretaci autorově, podobně jako následující čtvrtá kapitola, v níž J. Mrňa předložil výsledky svého rozboru předmětného knižního fondu. Věnuje se tedy jeho umístění a rozsahu, chronologické a lingvistické analýze a podává základní charakteristiku obsahu, stejně zaslouženou pozornost však věnuje také vazbám a tzv. impresu (tedy údajům jak o místě vydání, tak hlavně o tiskařích a nakladatelích) a čtenářským a vlastnickým poznámkám. Zatímco vlastnické poznámky rozebírá důkladně a přináší i soupisy a vyobrazení zjištěných exlibris, u čtenářských poznámek se spokojil jen odkazy na příslušná čísla katalogu. Pokud šlo o skutečně textové poznámky (a nikoli jen grafická znamení, např. křížky), bylo by jistě obohacující text poznámek uvést v katalogovém popisu a v této pasáži vyhodnotit. Jak totiž sám uvádí, právě tyto poznámky vypovídají mnohé o čtenářském zájmu a mentalitě čtenáře v jednotlivých historických údobích, z pouhých číselných odkazů a v katalogu jen záznamu o existenci čtenářské poznámky ovšem tuto premisu verifikovat nelze.

Za těmito textovými kapitolami následuje 7 ilustrativních tabulek a grafů, přinášejících jmenné seznamy tiskařů a nakladatelů, grafické přehledy dat a míst vydání knih a vyhodnocení jejich jazykové skladby a již zmíněné konkordance starých a nových signatur a vice versa (viz výše o rozlišení fondu farní a děkanské knihovny). Jsou to jistě velmi potřebné pomůcky pro další zájemce o tento fond, nicméně bych k tiskařům ještě přivítala údaje o sídle jejich tiskárny (a k tomu navíc připojený abecední přehled lokalit s odkazy na konkrétní tiskaře, zvláště působili-li někteří, jak z výkladu vyplývá, i v samotném V. Meziříčí; potřebnou výpovědní hodnotu by ale měl tento přehled i z hlediska zastoupení zahraničních tiskařů). Vyplývá-li například z připojené tabulky 1 a grafu 5, že 24 tisků má brněnský původ, pak ten, kdo nezná jména soudobých brněnských tiskařů nezjistí, o jaké tisky jde. A podívá-li se zkušenějším okem, pak si především najde tiskaře z rodiny Swobodů, podle jmenného seznamu tiskařů však zjistí, že v této oficíně bylo vytištěno jen 16 titulů – kde tedy „vzniklo“ zbývajících 8 tisků? Naproti tomu Jan Jiří Gastl, zmíněný J. Mrňou jako brněnský tiskař kalendáře konce z roku 1796 (s. 84), ve jmenném seznamu tiskařů nefiguruje, takže jemu by se zřejmě nedal žádný ze zmíněných 8 dalších tisků přiřknout. Stěží je jistě možné ve vztahu k velkomeziříčským tiskařům přijmout autorem snad přejatou zmínku (ze studie L. Prudkové), že první zmínka o něm se vztahuje již k roku 1446 !!! (s. 59), snad 1556?.

Následuje 20 vhodně volených obrazových příloh a hlavně vlastní katalog tří rukopisů a 397 starých tisků. Jak J. Mrňa zmiňuje, volil oproti zásadám, formulovaným pro popis rukopisů (J. Pražák a kol., Sborník NM v Praze, C, 1983) jednodušší formu katalogizačního zápisu, která podle jeho konstatování (s. 17, 140) odpovídá mezinárodnímu standardu bibliografického popisu pro staré tisky a prvotisky. Pokud ovšem v dalším odkazuje ještě na stránky jednotlivých knihoven, zajímalo by mne, proč neodkazuje také na Národní knihovnu v Praze a příručku tamější pracovnice Jaroslavy Kašparové, *Katalogizace starých tisků v Národní knihovně Praha* (Praha 2001), respektive také na internetové stránky této knihovny. V této souvislosti by byla podstatná informace, do jaké míry Mrňou užitý způsob katalogizačního zápisu odpovídá mezinárodnímu knihovnickému projektu UNIMARC/CERL (Consortium of European Research Libraries), do něhož je zapojeno více našich knihoven a který předpokládá vybudování evropského katalogu pro staré tisky z let 1455-1830.

Skladbu svého katalogizačního hesla ovšem J. Mrňa v komentáři ke katalogu zdůvodňuje a naznačuje, které údaje považoval za zcela nezbytné (pokud dohledal i jednotlivé autory tisků, pak jejich jména samozřejmě zaznamenává v autoritní podobě). Názvy rukopisů a starých tisků uvádí ve zkrácené podobě a v transliteraci, což je jistě v těchto případech zcela na místě. Uvádí rovněž údaje o formátu knih, kolaci a v kurzívě pak všechny důležité údaje o formální úpravě předmětné jednotky, včetně grafického vybavení a ilustrací, z nichž podrobně popisuje signet a frontispis, obsaženy jsou i informace o typu písma, záhlaví ad., podobně jako o stavu zachování. Pozornost zasluží také uvádění všech zjistitelných zmínek o tzv. provenienci (tedy čtenářských a vlastnických poznámkách – viz rovněž výše; u č. 352, uvedeného v pozn. 297, však například avizovaná čtenářská poznámka není zmíněna). U popisu rukopisů bych se tímto zkráceným způsobem popisu nespokojovala, chápu ovšem autorovo řešení, že nechtěl pro pouhé tři rukopisy vytvářet samostatný důkladnější popis (skutečně podle výše zmíněných zásad).

Celkově není pochyb, že jde o velmi důkladný katalog, navíc, jak bylo již uvedeno, založený na vlastním zpracování celého knihovního fondu, který bude mít jistě do budoucna dlouhalaté praktické využití.

Co se týče doprovodného aparátu, je třeba už jen zmínit rovněž 8 tabulek, vhodně doprovázejících vlastní text a pak, kromě již zmiňovaných samostatných příloh, seznam použitých pramenů a literatury. Zvláště seznam nevydaných pramenů vypovídá a autorově velké píli a systematickém výzkumu všech relevantních zdrojů, seznam literatury je rovněž úctyhodný, zde by se však našly ještě tituly, jež rovněž mohly být využity – tak například k celkové charakteristice náboženského života v českých zemích v historické retrospektivě práce Jaroslava Kadlece a Václava Medka, k tiskařské produkci na Moravě zejména velmi relevantní studie Mileny Flodrové, Brněnští tiskaři v 17. a 18. století, BMD IX, 1970 či speciálně k rodině Swobodových studii Lenky Baručákové – autor sice uvádí studii M. Flodrové k počátkům knihtisku v Brně či monografii M. Flodra o olomouckém skriptoriu, tyto práce ovšem k danému tématu nemají zdaleka takovou výpovědní hodnotu; chybějí rovněž odkazy na speciální studie Zdeňka Šimečka, jež se dlouhodobě věnuje fenoménu knihy v moravském prostředí; do budoucna J. Mrňovi jistě poslouží Šimečkovu komplexní zpracování Knižní obchod v Brně od sklonku 15. do konce 18. století, Archiv města Brna 2011, v němž nalezne v příslušných souvislostech rovněž množství údajů o tiskařích i z celého prostoru Markrabství moravského).

Přes naznačené výhrady, poznámky a některé otázky ke zpracování a prezentaci fondu velkomeziříčské farní a děkanské knihovny, je zcela zřejmé, že Jaroslav Mrňa odvedl velký kus systematické a záslužné práce a jím odborně zpracovaný knihovní celek bude moci být do budoucna dobře využitelný dalšími badateli.

Proto jeho rigorózní práci ráda doporučuji k obhajobě.

V Praze dne 19. 7. 2012

Doc. PhDr. Ludmila Sulitková, CSc.